

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В Україні масштаби тіньової економіки, за різними оцінками сягають 30-70% ВВП. Відповідно створення та налагодження ефективної системи фінансового моніторингу є актуальним завданням. Система фінансового моніторингу є важливою формою державного фінансового контролю з метою запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Сам термін "моніторинг" має англійське походження та в сучасному розумінні означає безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату, а також прогнозування та запобігання критичним ситуаціям. Чинне законодавство визначає фінансовий моніторинг як сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

Об'єктом фінансового моніторингу в Україні виступають дії з активами, пов'язані з відповідними учасниками фінансових операцій, які їх проводять, за умови наявності ризиків використання цих активів з метою легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, а також будь-яка інформація про такі дії чи події, активи та їх учасників.

Національна система фінансового моніторингу включає два рівні – первинний та державний. Державний фінансовий моніторинг здійснюється суб'єктами державного фінансового моніторингу.

Первинний фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, спрямованих на виконання вимог чинного законодавства, що включають проведення обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу. Сутність первинного фінансового моніторингу полягає в тому, що суб'єкти, які його здійснюють мають безпосередній контакт з особами, які можуть здійснювати операції з легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу мають можливість точно ідентифікувати таких осіб, дослідити їх діяльність, ведення обліку підозрілих операцій та відомостей про їх учасників.

Виділяють основні методи та форми здійснення фінансового моніторингу: первинна перевірка клієнтів при встановленні відносин; наступна перевірка ідентифікаційних даних клієнта (при проведенні підозрілих операцій); загальне спостереження за фінансовою діяльністю різних об'єктів контролю, з метою виявлення операцій, що відповідають певним критеріям підозрілості; посилене спостереження за фінансовими операціями певного об'єкта контролю, у відношенні якого є відомості про можливу участь у злочинній діяльності.

Відмивання грошей – це процес, за допомогою якого ховається існування, незаконне походження або незаконне використання доходів і потім ці доходи маскуються таким чином, ніби вони були отримані від законної діяльності. Виділяють три стадії процесу відмивання грошей: розміщення, шарування та інтеграція.

Розміщення – це фізичне розміщення наявних коштів у фінансові інструменти, а також розміщення коштів, територіально віддалене від місць їхнього походження.

Шарування – відокремлення незаконних доходів від їхніх джерел шляхом створення складного ланцюга фінансових операцій, спрямованих на маскуванню аудиторського сліду цих доходів.

Інтеграція – надання видимості легальності злочинно отриманим фінансовим коштам. На цій фазі гроші знаходять легальне джерело походження та інвестуються в легальну економіку.

Існує велике різноманіття способів відмивання грошей, одержаних незаконним шляхом. Фінансовими установами, що здійснюють ці операції, можуть бути депозитарні, обмінні контори, корпорації з продажу нерухомого майна. При цьому застосовуються різноманітні методи: використання кількох рахунків, кур'єрів, які мають фальшиві документи для перевезення грошей і відкриття рахунків; створення підставних компаній для прикриття здійснюваних операцій; придбання цінних паперів через підставні фірми, сертифікатів на володіння акціями, випущеними на ім'я пред'явника, переказ коштів через корпорації у вигляді здійснення нібито законної діяльності тощо. Кінцевою метою цих операцій є прагнення повернути гроші під виглядом "чистих".

Способи відмивання "брудних" грошей характеризуються великою витонченістю.

Так, організовані злочинні групи:

- використовують недоліки національних фінансових систем; проводять гнучкі та швидкі операції з переказами і переміщенням активів через державні кордони;

- вміло використовують розходження в режимах регулювання підприємницької діяльності у різних країнах;

- користуються послугами посадовців, які порушують правові та етичні норми.

Щодо каналів походження "брудних" грошей, то у світовій практиці виділяють такі основні генератори грошових потоків:

- організовані злочинні угруповання, яким необхідно легалізувати кошти, отримані внаслідок торгівлі наркотичними речовинами, а також внаслідок здійснення іншої злочинної діяльності;

- терористичні угруповання, які використовують систему відмивання "брудних" грошей для отримання коштів на закупівлю зброї та техніки для ведення військових дій;

- так звані корумповані чиновники, що отримують "брудні" гроші у формі хабарів, коштів з державних соціальних фондів, а також привласнених позик міжнародних фінансових інституцій, отриманих у рамках фінансової допомоги.

Поширеним способом незаконного переміщення коштів є також конвертація грошових коштів.

Використовуються електронні розрахунки, цінні папери, ф'ючерсні і похідні фінансові угоди, які часто зовсім не пов'язані з реальним товаром.

У процесі відмивання "брудних грошей" важливу роль відіграють міжбанківські кореспондентські зв'язки.

У легалізації коштів отриманих незаконним шляхом, значне місце посідають фіктивні підприємства. Їх державна реєстрація зазвичай відбувається за загубленими і втраченими паспортами. Реальними власниками у такому випадку є інші особи. Згодом готується пакет документів. Він надається банківському закладу. Заклад відкриває поточний рахунок. На ньому впродовж певного часу накопичуються банківські кошти. Згодом вони переказуються на рахунок іншої фіктивної фірми. Ці кошти можуть видаватися і готівкою за чеком.

У процесі відмивання грошей використовуються також:

- багатократне зарахування готівкових коштів на розрахунковий рахунок різними фізичними особами;

- укладання договорів з іноземними компаніями на виконання послуг інформаційного характеру;

- укладання договорів щодо купівлі - продажу товарів, яких фактично не існує;

- псевдо страхування - тобто передання неіснуючих ризиків перестраховикам.

Іншим прикладом є китайська підпільна банківська система "фей ч'єн". У перекладі поняття означає "політ грошей". Система заснована на довірі, сімейних зв'язках, місцевих соціальних структурах та загрозі неминучої і жорстокої розправи щодо будь якого порушника мафіозних правил. Ця система відома ще і як "система нотатки". Система уможлиблює, здавши гроші за нотаткою підпільному банкіру у певній країні, одержати їх в іншій країні. Записка за цією схемою відіграє роль своєрідного чека. Цей спосіб переміщення "брудних" грошей вважається швидким й зручним. Дозволяє уникати транспортування готівкових грошей. Спосіб не залишає слідів для правоохоронних органів. Затрати є мінімальними, оскільки комісійні виплачуються лише банкіру.

З метою відмивання "брудних грошей" використовується і система "хавала". Система, зокрема діє у так званому "золотому трикутнику". Він знаходиться на стику Таїланду, М'янми і Лаосу. Там діє складна система довірених осіб. Цей бізнес передається від покоління до покоління. Бізнес функціонує на принципах сімейності та усталених зв'язків між мафіозними групами. Паперових слідів ця діяльність не залишає. Операції виконуються конфіденційно. Встановлені жорстокі покарання щодо порушників неписаних правил. Кошти, що переміщуються в рамках системи "хавала", взагалі не потрапляють до офіційної банківської системи.

Отже, існує велика кількість способів легалізації доходів отриманих злочинним шляхом. Таким чином, основним механізмом легалізації злочинних доходів за допомогою зовнішньоторговельних операцій є укладення фіктивних контрактів. Тому при проведенні фінансового моніторингу зовнішньоекономічних операцій суб'єктам первинного фінансового моніторингу слід звертати увагу на справжність поданих підконтрольними суб'єктами документів, а також достовірність наведеної в них інформації.

ЛЕЩЕНКО Дар'я Олегівна – студентка, Житомирський державний технологічний університет

Наукові інтереси: системи фінансового моніторингу

E-mail: Kamila.diks@mail.ru